

Prof. Dr. Lajos Nékám (1868–1957) a Corpus Iconum Morborum Cutaneorum

Szép Z.

Katedra dermatovenerológie Fakulty zdravotníckych špecializačných štúdií Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave

Vedúca katedry doc. MUDr. Klaudia Kolibášová, PhD., mim. prof.

Súhrn

Prof. Dr. Lajos Nékám (1868–1957) a Corpus Iconum Morborum Cutaneorum

Prof. Dr. Lajos Nékám starší (1868–1957) je jedným z najvýznamnejších maďarských dermatológov svetového mena. Životné dielo Prof. Nékáma je obrovské. Založil Maďarskú dermatologickú spoločnosť a Collegium Medicum. Bol riaditeľom Dermatologickej kliniky v Budapešti, riaditeľom Ústrednej knižnice lekárskej fakulty a Spoločnosti vydavateľstva maďarských lekárskejších kníh. Bol hlavným organizátorom IX. Medzinárodného dermatologického kongresu v Budapešti. Významné sú jeho publikácie týkajúce sa histologickej problematiky dermatochalázy a Darierovej choroby, kožných prejavov myeloidnej leukémie, nosologickej problematiky poikilodermií a významu fokálnych infekcií v dermatológii. Niektoré diagnózy niesli jeho meno (napr. porokeratosis striata Nékám). Riadil boj proti pohlavným chorobám a mykotickým infekciám. Publikoval aj rad nemedicínskych prác týkajúcich sa histórie, jazykovedy a umenia. Jeho najväčším dielom je historický trojzväzkový dermatovenerologický atlas: Corpus Iconum Morborum Cutaneorum (1938), obsahujúci 4566 obrázkov. Z toho 1407 obrázkov (31 %) poskytol Prof. Nékám zo svojej zbierky. Atlas je vzorom medzinárodnej spolupráce, na zostavení sa podieľalo 568 odborníkov zo 45 krajín sveta. Z bývalej 1. Československej republiky prispelo k obrázkovému fondu atlasu 11 dermatológov, väčšina z nich pochádzala z dermatologických kliník z Prahy a Brna: Prim. V. Bandler, Prof. R. Bezecny, Prim. A. Fabian, Prof. K. Gawalowski, Prof. F. Král, Doc. J. Obrtel, Doc. E. Petráček, Prof. F. Šamberger, Dr. S. Stössl, Prof. A. Trýb, Prim. E. Wohlstein. Obrázky atlasu možno zaradiť do 18-ich tematických skupín.

Kľúčové slová: Lajos Nékám – Corpus Iconum Morborum Cutaneorum – maďarská dermatológia – československá dermatológia

Summary

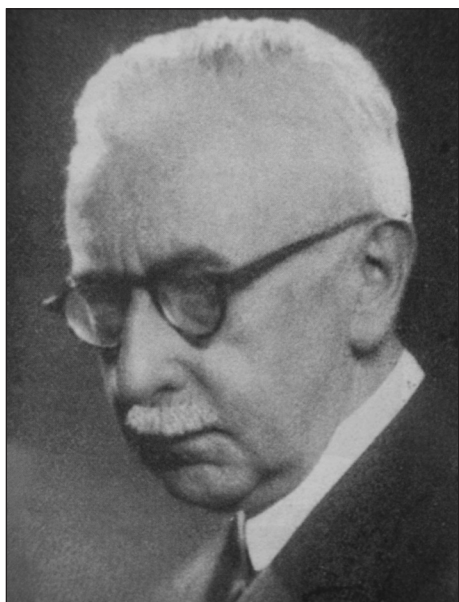
Prof. Dr. Lajos Nékám (1868–1957) and Corpus Iconum Morborum Cutaneorum

Prof. Dr. Lajos Nékám is one of the most important world-wide known Hungarian dermatologists. Life-work of Prof. Nékám is enormous. He found the Hungarian Dermatological Society and the Collegium Medicum. He was the superintendent of the Central Library of the Medical School, and the manager of the Publishing House of Hungarian Medical Books. He was the main organizer of the 9th International Dermatological Congress in Budapest. His significant publications are related to the following topics: the histopathology of dermatochalasis and Darier's disease, cutaneous manifestations of myeloid leukemia, nosology of poikilodermas and the importance of focal infections in dermatology. There were even some diagnoses carrying his name (e.g. Porokeratosis striata Nékám). He led a fight against venereal diseases and mycotic infections. He also published a series of non-medical works dealing with history, linguistics and arts. His most important work is his historical dermatovenerological atlas of three volumes: Corpus Iconum Morborum Cutaneorum (1938) containing 4566 Figures. From these, 1407 was the property of Prof. Nékám, which constitute the one third (31%) of their whole number in the atlas. This volume is an example of international cooperation. 568 experts from 46 countries took part in its edition. 11 dermatologists from the 1st Czechoslovak republic contributed to the figures found of the atlas. Most of them belonged to the dermatological departments in Prague and Brno: Prim. V. Bandler, Prof. R. Bezecny, Prim. A. Fabian, Prof. K. Gawalowski, Prof. F. Král, Doc. J. Obrtel, Doc. E. Petráček, Prof. F. Šamberger, Dr. S. Stössl, Prof. A. Trýb, Prim. E. Wohlstein. The Figures of the atlas can be categorized according to 18 thematic groups.

Key words: Lajos Nékám – Corpus Iconum Morborum Cutaneorum – Hungarian dermatology – Czechoslovak dermatology

ÚVOD

Prof. Dr. Lajos Nékám (obr. 1) patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti histórie dermatológie všetkých čias. Medzi vedúcimi svetovými dermatológmi ho uvádzajú vo svojej publikácii aj poprední historici dermatológie a medicíny súčasnosti, profesori Crissey, Parish a Holubar (1). Jeho najmonumentálnejším dielom je zvláštny, kazuisticky chápaný dermatovenerologický atlas: *Corpus Iconum Morborum Cutaneorum* (CIMC). Bol vydaný v r. 1938 ako jedna z publikácií IX. medzinárodného dermatologického kongresu v Budapešti (r.1935). Jeho príprava a vydanie vyžadovalo obrovské úsilie Prof. Nékáma a jeho tímu: docentov a odborných asistentov budapeštianskej dermatologickej kliniky. CIMC patrí do zlatého fondu *historických dermatologických atlasov*. Význam atlasu nespočíva len v tom, že je mimoriadne bohatou zbierkou vzácných fotografií, ale predovšetkým je monumentom a príkladným vzorom skutočnej *medzinárodnej spolupráce na poli vedy*. Preto by sme chceli oboznámiť odbornú verejnosť so životom a dielom Prof. Nékáma, s dôrazom na charakteristiku CIMC. K obrazovej dokumentácii – a tým aj k príprave CIMC – prispeli aj poprední *dermatovenerológovia z 1. Československej republiky*, preto považujeme za dôležité uviesť ich význam a prehľad ich príspevkov k tomuto monumentálnemu dermatologickému dielu.

Obr. 1. Prof. Dr. Lajos Nékám (1868–1957).

ŽIVOT A DIELO

V bezprostrednom príbuzenstve Prof. Nékáma nájdeme viacero veľkých osobností. Jeho otec, *Sándor Nékám starší* sa stal profesorom univerzity v Pešti, kde prednášal

matematiku, fyziku a štátne účtovníctvo. Bol aj dekanom filozofickej fakulty. Starší syn Prof. Nékáma, *Sándor Nékám mladší*, získal vzdelanie v Budapešti, Paríži, Londýne a USA, kam aj emigroval. Jeho významným dielom je štúdia o nedostatkoch systému trestného práva v USA. Ďalší syn Prof. Nékáma, *Lajos Nékám mladší*, sa stal profesorom dermatovenerológie a doktorom vied na univerzite v Budapešti (2,3).

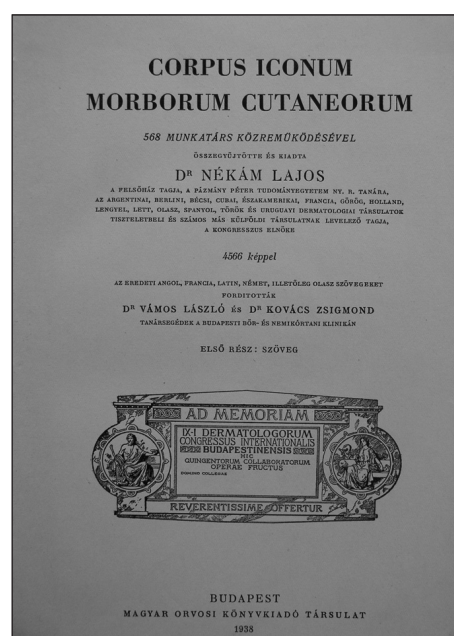
Prof. Nékám sa narodil v Budapešti 4. júna 1868. Štúdium na Semmelweisovej lekárskej univerzite v Budapešti začal ako 16-ročný, diplom získal ako 21-ročný. Na univerzite už v r. 1888, kedy bol poslucháčom IV. ročníka, začal pracovať v Ústave verejného zdravotníctva. V r.1890 sa stal asistentom profesora Ottó Pertika, vedúceho Ústavu patológie, u ktorého pracoval 4 roky. Zúčastnil sa viacerých zahraničných študijných pobytov, ktoré prispeli k jeho rýchlemu odbornému rastu. Vo Viedni jeho učiteľmi boli Kaposi, Neumann, Stricker; v Berlíne Joseph, Lesser, Virchow; v Paríži Besnier, Brocq, Fournier, Hallopeau, Guyon; v Londýne Hutchinson, Crocker a v Hamburgu Unna. Tropické choroby študoval v Maroku, lepru v Portugalsku. Štúdium niektorých chorôb ho zaneslo do Montenegro. Po návrate zo študijných pobytov sa stal riaditeľom budapeštianskeho Bakteriologického ústavu, potom sa stal súkromným profesorom. Po smrti prednostu Dermatologickej kliniky, Prof. Schwimmera, ho poverili vedením katedry. 40 rokov (od r. 1898 do r. 1938) stál na čele budapeštianskej Univerzitnej dermatovenerologickej kliniky. Počas jeho pôsobenia sa stalo toto pracovisko medzinárodne uznávanou inštitúciou, ktorá vo svojej dobe patrila medzi najmodernejšie kliniky sveta. Popri budovaní svojho pracoviska nadviazal kontakt s významnými dermatologickými centrami, čo sa odzrkadlilo aj v tom, že sa stal čestným alebo korešpondujúcim členom anglickej, americkej, argentínskej, viedenskej, belgickej, berlínskej, francúzskej, gréckej, newyorkskej, talianskej, španielskej, tureckej a uruguajskej dermatologickej spoločnosti. Bol vedúcou osobnosťou viacerých svetových kongresov (Viedeň, Berlín, Kodaň, Londýn, Lyon, Moskva, Paríž) a členom tzv. skupiny 11-ich, ktorá riadila dianie v dermatológii na medzinárodnej úrovni. Profesor Nékám a kolektív kliniky publikovali významné práce v domácich aj zahraničných časopisoch. Vychoval rad primárov kožných oddelení rôznych nemocníc a štyroch profesorov, ktorí sa stali riaditeľmi univerzitných dermatologických kliník v Maďarsku. V r.1928 založil *Maďarskú dermatologickú spoločnosť*, ktorú riadil 10 rokov. Okrem toho, že riadil dianie v dermatológii, mal aj rad spoločenských funkcií. Bol členom celoštátnej verejnozdravotníckej rady, oddelenia spravodlivosti a sociálneho poistenia a 21 rokov riaditeľom Spoločnosti vydavateľstva lekárskeho kníh. Pod jeho vedením bolo vydaných 84 lekárskeho kníh a počet členov spoločnosti-vydavateľstva vzrástol na 2500. Na jeho sociálne cítenie poukazuje aj to, že z rektorského honoráru v r.1931 poskytol 20.000 pengő (vtedajšia mena v Maďarsku) na rektorský fond podpory. Po 1. svetovej vojne zor-

ganizoval akciu podpory a pomoci Rockefellerovej nadácie. Založil *Collegium Medicum*, v ktorom sa stravovalo viac než 1000 medikov ročne. Usilovní a chudobní medi-ci v značnom počte dostávali stravu zdarma. Pre talentovaných a chudobných študentov zorganizoval bezplatne jazykové kurzy angličtiny, francúzštiny a nemčiny. Mal na srdci osud vedeckých knižníc. Dlhé roky (1919–1929) bol predsedom *Ústrednej knižnice lekárskej fakulty*, ktorú zmodernizoval. S veľkým záujmom sa venoval *medicínsko-historickým otázkam*. Svojím neúnavným pátraním našiel a pozbieral staré dermatologické rukopisy, knihy a výtlačky, ktorými obohatil ako knižnicu dermatologickej kliniky, tak aj Ústrednú knižnicu lekárskej fakulty. Publikoval približne 120 *medicínskych vedeckých prác*. Ako prvý opísal kožné prejavy myeloidnej leukémie a histopatologické nálezy raritnej choroby: tzv. chalodermy (dermatochalasis). Venoval sa aj histopatológii Darierovej choroby. Dokázal, že histologické zmeny nie sú viazané na folikuly a pri tejto chorobe prvýkrát opísal bujnenie bazálnych buniek pripomínajúce bazalióm. Medzi prvými zdôrazňoval aj význam fokusov (fokálnych infekcií) v dermatológii. Poukázal na to, že tzv. poikiloderma nie je nozologickou jednotkou „sui generis“, ale konečným štádiom rôznych procesov. Niektoré (dnes už nepoužívané) diagnózy niesli jeho meno (napr. porokeratosis striata Nékám). V priebehu I. svetovej vojny sa ako prvý venoval problematike organizovaného boja proti pohlavným chorobám. Ako vládny splnomocnenec bol poverený celoštátnym riešením tohto problému. Ako prvý zrealizoval v r.1914 skriningové vyšetrenia na podchytenie mykotických infekcií. Publikoval aj rad *nemedicínskych prác*, v ktorých sa odzrkadlila vzdelanosť a mnohostranosť jeho osobnosti. Tieto práce sa venovali problematikám historickým, umeleckým, jazykovedným a prírodovedeckým. Neobyčajne dobre sa vyznal v maliarstve, mal rád hudbu a bol všade, kde išlo o podporu umenia. Dlhé roky bol podpredsedom výtvarníckej spoločnosti. Svojím príkladným životom inšpiroval a vychovával aj spolupracovníkov k neúnavnej práci, presnému plneniu povinností, lekárskej zodpovednosti a presnosti. Učil, že dobrý lekár má byť v duševnom spojení s chorým. Za katastrofu považoval administratívny útlak, byrokratické prebujnenie, šablónovitú liečbu. Získanie lekárskeho diplomu nepovažoval za totožné s dobrým lekárom. Neraz upozorňoval, aby sme v lekárskom živote „dávali pozor na fanatikov, diletantov, špekulantov a nehrali sa v dôsledku toho na „slepú babu so smrťou““. „Ludstvo zvyká viac obetovať na účely deštrukcie, než na vlastný vývoj“. Lekárske povolanie považoval za *ars libera* (2, 3). Podľa spomienok spolupracovníkov (2, 3) žil jednoducho, s typickou skromnosťou a nenáročnosťou veľkých osobností. Hoci sa nestažoval, ťažko znášal smrť svojich najbližších priateľov – univerzitných profesorov. V tichosti, s filozofickým kludom a vyrovnanosťou sa stiahol z verejného života. Zomrel 29. januára 1957 v Budapešti, vo svojich 89 rokoch. Jeho smrť znamenala veľkú stratu pre maďarskú dermatológiu, medicínu ale aj verejný

život. Rovnako za ním smútila aj medzinárodná dermatológia, v ktorej patril k jedným z najväčších osobností.

CORPUS ICONUM MORBORUM CUTANEORUM

Jedným z najmonumentálnejších atlasov dejín dermatovenerológie je Nékámov dvojdielny, trojzväzkový atlas kožných a pohlavných chorôb: **Corpus Iconum Morborum Cutaneorum** (5, obr. 2). Bol pripravený a vydaný ako 5. publikácia IX. medzinárodného dermatologického kongresu organizovaného 13.–21. 9. 1935 v Budapešti. Vlastné vydanie sa uskutočnilo až v r. 1938. O vydanie sa

Obr. 2. Druhá úvodná strana *Corpus Iconum Morborum Cutaneorum* (1938).

Obr. 3. Emblém IX. medzinárodného dermatologického kongresu v Budapešti (1935, uvedený v CIMC).

zaslúžili štyri významné inštitúcie, ktoré stáli pod vedením Prof. Nékáma: IX. dermatologický kongres, Maďarská dermatologická spoločnosť, Spoločnosť maďarského vydavateľstva lekárskeho kníh a Univerzitná dermatologická klinika v Budapešti. Tlač zabezpečila známa renomovaná tlačiareň kníh, Tlačiareň Stephaneum.

Pri otvorení atlasu sa nám na úvodných stranách poskytnú pohľad na 3 umelecky vypracované obrázky pripomínajúce svojím charakterom zložité erby. Druhý obraz je graficky podivuhodne pekne upravený a má zložitú symboliku (obr. 3). Vlastný obraz obklopuje reťazec 45-ich malých erbov, ktoré reprezentujú vlast 568 spolupracovníkov atlasu. V pozadí obrazu vidíme *kráľovský palác* (Budínsky hrad), ktorý symbolizuje IX. medzinárodný dermatologický kongres v Budapešti r. 1935. V ľavej časti obrazu svätá Margita (*viď poznámku pod čiarou*) ošetruje a lieči kožne chorých – je symbolom *Maďarskej dermatologickej spoločnosti*. Chorý v pravej ruke drží fakľu, čo je symbolom *Spoločnosti maďarského vydavateľstva lekárskeho kníh*. Obrázok na prednej strane kamennej sošky s dvoma anjelmi symbolizuje *Univerzitnú dermatologickú kliniku* v Budapešti a heraldické levy s erbom uprostred *hlavné mesto Budapešť*. Týchto päť inštitúcií umožnilo totiž realizáciu kongresu a vydanie CIMC, ako už bolo vyššie spomenuté.

V úvodnom slove CIMC si Prof. Nékám položí otázku, keď píše: „Potrebujeme takýto atlas? Iba *ďalší atlas* nepotrebujeme, veď na trhu leží veľké množstvo vynikajúcich atlasov. *Súbor atlasov však potrebujeme v tom prípade, ak sa všetky nasledujúce kongresy podujmú na to, aby ďalším zväzkom, ktorý bude zodpovedať obdobiu medzi kongresmi, zachytili to progresívne*, ktoré dosiahli za uplynulý čas..... a usmerňovali ďalší možný vedecký vývoj. Ak táto myšlienka nájde odozvu v *kruhu nasledovníkov, potom pôjde o kontinuálne podujatie..... Takto sa séria týchto zväzkov stane bohatým a trvalým pomníkom spolupatričnosti a oduševnenosti kruhu odborníkov..... Atlas pokladáme za prvý diel dlhšej série ďalších atlasov*“.

Príprava CIMC vyžadovala obrovské úsilie nielen na poli vedeckom, ale aj organizačnom: k spolupráci boli vyzvané známe dermatologické kliniky a okolo 3000 odborných lekárov, ďalej celý rad interných, chirurgických, detských, stomatologických, oftalmologických, urologických, gynekologických a pôrodných kliník, neurologických a psychiatrických kliník, ústavy rádioterapie a rádiodiagnostiky, ústavy patológie, parazitológie, tropickej medicíny, centrum pre morské choroby, mykologické, sérologické laboratóriá, pracoviská veterinárnej medicíny (zoológie, veterinárnej patológie, parazitológie a interných kliník), ale aj niektoré nemedicínske pracoviská (napr. londýnske Wellcome Museum), aby umožni-

li uverejnenie zaujímavých prípadov zo svojich zbierok. Väčšina pracovísk však vôbec nereagovala na výzvu k spolupráci! Nakoniec obrazy zo svojich zbierok poskytlo 568 odborníkov zo 45-ich štátov – najdeme medzi nimi rad známych mien, vrcholných predstaviteľov vtedajšej dermatológie a vedy vôbec (napr. Behçet, Besnier, Civatte, Goeckermann, Gottron, Hallopeau, Neisser, Pautrier, Riehl, Sabouraud, Unna, Sulzberger, Vidal, Sutton a mnoho ďalších). Sám Prof. Nékám poskytol zo svojej zbierky 1407 fotografií, čo predstavuje zhruba tretinu (31 %) všetkých obrazov (4566 obr.) atlasu! O rozsahu Nékámovým tímom riadenej medzinárodnej spolupráce svedčia príspevky autorov z takých vzdialených krajín, akými sú napr. Juhoafrická republika, Sudán, Porto Rico, Venezuela, Palestína, Čína, Japonsko, Austrália, Libéria či Filipínske ostrovy.

Pôvodná predstava vydať atlas vo viacerých svetových jazykoch sa nemohla zrealizovať pre finančnú náročnosť. Preto nakoniec boli vydané len dve varianty atlasu: jedna čisto maďarská a jedna zmiešaná, cudzojazyčná s použitím viacerých svetových jazykov (angličtiny, nemčiny, francúzštiny a taliančiny, ktoré boli aj oficiálnymi rokovacími jazykmi IX. dermatologického kongresu). Aby kompenzovali možné problémy v „zrozumiteľnosti“ tohto viacjazyčného vydania, vo zvýšenej miere použili v textoch grécko-latinskú medzinárodnú uznávanú terminológiu, ktorej lepšie rozumeli odborníci najrôznejších národností. Atlas tým síce strácal štýl, ale získal na zrozumiteľnosti.

K štruktúre atlasu:

CIMC nebol pripravovaný ako učebnica, ale ako zbierka chorôb, vrátane ich terminológie a klasifikácie. Skladá sa z troch zväzkov. Prvý zväzok je úvodným zväzkom a obsahuje len texty. Ďalšie dva zväzky predstavujú už vlastný atlas a obsahujú čisto fotografickú (príp. kreslenú) dokumentáciu dermatóz a ďalších eventualít. Hlavným obsahom prvého zväzku sú texty – opisy k jednotlivým fotografiám druhého a tretieho zväzku. Opisy sú však chápané ako doplnky k obrazom dermatóz, ktoré čitateľ vidí, preto opisujú vlastný klinický obraz len veľmi stručne. Pre štetrenie miesta sú písané v telegrafickom štýle. To vyžadovalo použitie veľkého množstva skratiek a symbolov, ktoré sú však vysvetlené vo forme tabuliek na začiatku knihy. Lahkú identifikáciu umožňuje rovnaké číslovanie textu a príslušnej fotografie s odkazom na danú stranu v druhom alebo treťom zväzku, v ktorých sa obraz nachádza. Opisy začínajú názvom fotografie (obvykle je to diagnóza) a potom vo forme stručnej kazuistiky poukážu na kľúčové údaje pacienta (vek, pohlavie, trvanie a priebeh choroby, liečba apod.). U niektorých genodermatóz sú nakreslené aj genealogické schémy. Néká-

* Svätá Margita patrí medzi najvýznamnejších svätých v dejinách kultúry Maďarska. Bola z rodu Árpádovcov, dcérou kráľa Bélu IV. Ako „živá obeť“ bola obetovaná Bohu za vyhnanie Tatárov z Uhorska (1241-1242). Po ich odchode preto vstúpila do kláštora dominikánok, ktorý stál na ostrove (dnes: Ostrov svätej Margity uprostred Dunaja, v centre Budapešti). Celý svoj život zasvätila ošetrovaniu chorých a ďalším dobročinným aktivitám.

mov tím sa vyvaroval uvádzaniu diskusií, teórií, názorov autorov, metodík a podrobností diagnostiky a terapie z toho dôvodu, aby zabezpečil nadčasovosť atlasu.

V **prvom zväzku** po úvodnom slove nasledujú prehľady skratiek a znakov, a to lekárskeho termínov, názvy liekov, niektorých dôležitých bunkových typov, významných reakcií (napr. Mantoux, Bordet-Wasser-

Obr. 4. Naevus comedoniformis et hyperkeratoticus unilateralis segmentarius (od profesora Trýba, Brno).

3816. Naevus acanthosiformis. Šamberger. (v. 3815.)

Obr. 5. Naevus acanthosiformis (od profesora Šambergera, Praha).

man apod.) a citovaných časopisov. Nakoniec sú uvedené použité znaky a ich vysvetlenie. Ďalšou kapitolou sú poznámky k použitým výrazom a k pravopisu grécko-latinskej terminológie s dopĺňujúcou tabuľkou nových alebo zriedkavo používaných výrazov s ich vysvetlením. Ďalej sú uvedené synonymá – názvy jednotlivých klinických diagnóz (v abecednom poradí), ak existujú (napr. pseudopelade Brocq = alopecia cicatrisans). Nasledujú didakticky veľmi pekne spracované tabuľky – morfologický prehľad základných eflorescencií s niekoľkými podskupinami a klinickými príkladmi (diagnózami) so snahou zaviesť do tejto morfologickej klasifikácie aj patofyziologické pohľady. V ďalších tabuľkách nasleduje klasifikácia dermatóz podľa etiológie resp. morfológie. Nasledujúcou kapitolou je hlavná časť knihy – vysvetľujúce, kazuisticky zamerané texty k obrázkom druhého a tretieho zväzku (ako sme už vyššie uviedli). Na záver sa uvádzajú zoznamy spoluautorov, register a obsah zväzku.

Druhý a tretí zväzok sú vlastnými atlasmi, ktoré obsahujú neuveriteľných 4566 obrázkov. Z pohľadu tematického spracovania je atlas veľmi pestrý. Je samozrejmé, že prevažnú väčšinu miesta zaberajú fotografie zobrazujúce bežné aj raritné **kožné choroby** (obr. 4, 5), vrátane jednotiek *tropickej dermatológie*, rôznych *genodermatóz* a *syndrómov*. Veľký dôraz kládli autori na zdôraznenie vzťahu kožných a interných ochorení – na tzv. *korelatívnu dermatológiu*. Bohatá je obrazová dokumentácia kožných prejavov najrôznejších hematologických malignít, avitaminóz, metabolických, reumatologických a endokrinologických porúch. Veľmi vzácna je zbierka obrazov *veterinárnej dermatológie*. Môžeme spomenúť napr. metacerkariózu rýb, scabies rôznych druhov zvierat, leishmaniózu psov, variolu kohútov a vrabcov, acanthosis nigricans psov, fotodermatitídy a aktinomykózu oviec, malleus koní a rôzne mykotické procesy. Okrem kožných chorôb atlas obsahuje aj celý rad ďalších zaujímavých nálezov. Z **očných nálezov** treba spomenúť postihnutie pri syfilise, varicelle, vaccínii, diftérii, erythema multiforme, dyskeratosis congenita a ďalších diagnóz. Presentované sú aj kreslené farebné nálezy zmenených ciev na **očnom pozadí** pri pseudo-xanthoma elasticum. Nechýbajú ani fotografie patologických zmien na **sliznici dutiny ústnej** alebo farebné kreslené prejavy na **sliznici recta** (napr. pri lymphogranulomatosis inguinalis). Zaujímavá je prezentácia farebného kresleného kruhovitého obrazu slizničných zmien močového mechúra pri systémovom erythematode, spôsobom, ako to dnes vidíme v moderných endoskopochoch. Bohatá je zbierka **stomatologických nálezov** – najrôznejších zubných zmien pri syfilise, vrátane typických Hutchinsonových zubov. Menej bohatá je zostava mikroskopických a histologických **trichologických nálezov**: monilethrix, pili anulati, thysanothrix a ďalšie. Príkladné sú **histologické obrazy** klasických dermatóz, ale aj neobvyklé mikroskopické nálezy napr. myiázy,

cysticerkózy, ankylostomiázy, bilharziózy, frambézie, ďalej obrazy z mykologickej histológie (mycetoma, blastomykóza a iné) alebo dnes už nevidených liekových reakcií (napr. po Neosalvarsane). Bohatá je histologická prezentácia kožných nádorov. Nechýbajú ani histologické obrazy niektorých špeciálnych farbiacich metód. **Cytologických obrazov** je rozhodne menej, pekné sú nálezy z prípadov ganglioneurómu, glomustumoru, Hodgkinovho lymfómu a pigmentových névov. V atlase nájdeme aj patologicko-anatomické **pítevne (sekčné) nálezy**: podrobne sú prezentované predovšetkým syfilitické postihnutia rôznych parenchymatóznych orgánov, kostné zmeny lebky a dlhých kostí končatín, ale napr. aj nálezy biliárnej cirhózy pečene v asociácii s xantomatózou. Nájdeme aj niekoľko mikroskopických **bakteriologických obrazov** priamo z patologického materiálu, napr. „bacilli gangraenae cutis“ alebo „Streptococcus haemolyticus“. Neobyčajne bohatá je obrazová dokumentácia dermatologickej **mykológie**. Okrem veľmi poučných klinických fotografií sú tu ukázkové obrázky mikroskopických preparátov priamo z materiálu, aj z kultúr, ďalej histologické obrazy mykóz a rozsiahla zbierka mykologických kultúr. Veľký dôraz bol kladený aj na **parazitologickú** problematiku v dermatológii. Okrem klinických a histologických obrazov sú uvedené aj ukázkové entomologické a helmintologické nálezy najrôznejších dermatoparazitov (protozoa, hmyz, roztoče, pavúci, červy) a ich vývojových štádií, vrátane niektorých zvieracích parazitov. Z **hematologických** mikroskopických nálezov je uvádzaný napr. nález retikulocytov pri familiárnom hemolytickom iktere s kožnými prejavmi alebo nálezy pri lymfatickej leukémii. Zaujímavý je **kapilaroskopický obraz** vinutých kapilár pri erythrosis pigmentosa perioralis Brocq. Relatívne rozsiahla je zbierka **röntgenologických nálezov** pri niektorých dermatózach: artropatických zmien pri frambézii, dilatácie sella turcica pri syphilis congenita, pri tuberkulóze, granulómov pri kokcidioidóze, kalcinózy pri sklerodermii – syndrómu Thibierge-Weissenbach a pri akroskleróze, pri morbus Schüller-Christian, pri gangréne prstov, pri acrodermatitis Hallopeau, pri metastázach Kaposiho sarkómu, pri sclerosis tuberosa a ďalšie. Neobyklá je ukážka problematiky **hygienicko-epidemiologickej** – konkrétne dezinfekčného procesu: „desinfectio tempore belli“ z humánnej dermatológie a „curatio ovium scabiosarum cum acido sulfurico anhydrico, in camera gasosa“ z okruhu veterinárnej dermatológie. Niekoľko klinických obrazov poskytl londýnske *Wellcome Museum*. Časť obrazov z historických zbierok francúzskych autorov pripravil francúzsky fotograf a grafik *Félix Méheux*. Sú prezentované aj farebné kreslené nálezy od *Sir Graham Little* a ďalších. Zaujímavosťou sú prezentácie **dermatogrammat** rôznych kožných oblastí a kožných chorôb. Na konci publikácie sú uvádzané aj diagnosticky nejasné kožné prejavy v kapitole „*casus pro diagnosi*“.

CIMC: PRÍNOS DERMATOLÓGOV Z 1. ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY

K obrazovej dokumentácii atlasu prispeli aj poprední dermatológovia z 1. Československej republiky (5). Uvedieme ich podľa abecedného poradia s titulmi, ktoré v dobe vydania atlasu (r. 1938) vlastnili. Nomenklatúra niektorých diagnóz resp. pôvodcov mykóz je v súčasnosti už zastaralá, ale z medicínsko-historických dôvodov ich uvedieme tak, ako ich jednotliví autori zdiagnovali. Zoznam autorov je nasledujúci:

1. **Prim. Victor Bandler** z Prahy poskytol nasledujúce obrazy: syphilis, affectio initialis (obr. 199), tuberculosis acneoides (obr. 978), sporotrichosis (*Sporotrichon beurmanni*) (obr. 1338).

2. **Prof. Rudolf Bezecky** z Prahy, prednosta univerzitetnej nemeckej dermatologickej kliniky, poslal obr. 603: lymphogranulomatosis inguinalis, affectio initialis linguae.

3. **Prim. A. Fabian** z Mestskej nemocnice z Moravskej Ostravy publikoval pekný prípad naevus comedonicus segmentarius (obr. 3772).

4. **Prof. K. Gawalowski** z Prahy, z II. českej kožnej kliniky Karlovej univerzity a Všeobecnej nemocnice uverejnil obr. 931: tuberculosis. Angiolupoid Brocq – Pautrier.

5. **Prof. F. Král** z kliniky Vysokej školy zverolekárskej v Brne poskytol fotografie vzácnych prípadov malleus acutus (*B. mallei*) (obr. 797, 799, 801).

6. **Doc. Jan Obrtel** z Českej kožnej kliniky Karlovej univerzity a Všeobecnej nemocnice v Prahe prispel nasledujúcimi obrazmi: epidermophytia aggregata (*Epidermophyton rubrum* Castellani-Bang) (obr. 1294), *Trichophyton regulare* (obr. 1646), *Trichophyton vi osum* (obr. 1667, 1668).

7. **Doc. E. Petráček** z II. českej kožnej kliniky Karlovej univerzity a Všeobecnej nemocnice z Prahy poskytl klinickú fotku keratosis maculosa seu papulosa disseminata palmaris et plantaris, typus Buschke – Fischer – Brauer (obr. 2970) a histopatologický obraz tejto diagnózy (obr. 2980).

8. **Prof. František Šamberger**, prednosta II. českej kožnej kliniky Karlovej univerzity a Všeobecnej nemocnice v Prahe prispel tromi fotografiami naevus acanthosiformis (obr. 3815–3817) – vid' obr.5.

9. **Dr. Silvio Stössl** z Mariánských Lázní prispel fotografiou (obr. 727): furunculosis et periproctitis.

10. **Prof. Antonín Trýb**, prednosta kožnej kliniky Masarykovej univerzity a Zemskej nemocnice v Brne poslal z uvedených autorov najbohatší výber (11-ich) obrázkov. Sú to nasledujúce: blastomycosis (obr. 1149), striae distensae atrophicae (obr. 1780), bromoderma tuberosum (obr. 1974), myxoedema tuberosum (obr. 2216), psoriasis rupoides (obr. 2537), psoriasis vesiculosa corymbiformis (obr. 2544), lichen pemphigoides (obr.

2629), keloidum post combustionem (obr. 3596), lymph-angioma cysticum (obr. 3743), naevus comedoniformis et hyperkeratoticus unilateralis segmentarius (obr. 3768) – vid' obr. 4, Naevus verrucosus pigmentosus et pilosus generalisatus (obr. 3834).

11. **Prim. E. Wohlstein** z Piešťan sa prezentoval uvedenými obrazmi: psychoerythema (obr. 1837), polyarthritis chronica deformans (obr. 2130, 2131), impetigo herpetiformis, laesio unguium, polyarthritis deformans.

ZÁVER

CIMC je jedným z najprepracovanejších a najdokonalejších historických dermatologických atlasov, s obrovským množstvom fotodokumentácií. Jeho význam spočíva okrem vedeckého aj v príkladnej medzinárodnej spolupráci, a to tým viac, že atlas aj celý IX. dermatologický kongres bol zorganizovaný už v tieni II. svetovej vojny. Najkrajšie to vyjadrujú slová samotného profesora Nékáma (5):

„Vojnové ovzdušie ovialo celé lustrum – ale v tejto oblasti, na tomto úseku sme boli jednotní. Tu zvíťazil lekársky duch, zvíťazil svätý cit humanizmu. Mali sme cieľ, ktorý nás všetkých oduševňoval: **Artis Progressus et Consensus Medicorum!**“.

LITERATÚRA

1. CRISSEY, JT., PARISH, LCH., HOLUBAR, K. *Historical atlas of dermatology and dermatologists*, 1. vyd., London: Parthenon Publishing, 2002, s.137.
2. FÖLDVÁRI, F. Búcsúztató Nékám Lajos professzor ravatalánál. *Bőrgyógy Vener Szle*, 1957, 11, s.49–51.
3. FÖLDVÁRI, F. Nékám Lajos (1868–1957). *Orv Hetilap*, 1957, 98, s.313–314.
4. MAGYAR ÉLETRAJZI LEXIKON 1000–1990, www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/eletrajz/html/-1k-
5. NÉKÁM, L. *Corpus Iconum Morborum Cutaneorum I, II/1, II/2*, Budapest: Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, Stephaneum Nyomda, 1938.

Došlo do redakcie: 24. 4. 2007

MUDr. Zoltán Szép, PhD.
Katedra dermatovenerológie FZŠŠ SZU
Limbová 12
833 03 Bratislava
SR

Kontaktná adresa:
Rákócziho 5/12, 945 01 Komárno, SR
E-mail: zoltanszep@zoznam.sk
zoltanszep@atlas.cz